

Et valg er et valg er et valg – eller er det?

Temadag om materialevalg

Referat ved **Jesper Bendix, Bjarne Christensen, Hanne Hørl Hansen, Henning Midtgaard Hanssen og Hanne Sonne Henriksen fra DF's Forum for Registrering**

Jesper Bendix
Accessionskoordinator
Aalborg Universitetsbibliotek
jbn@aub.auc.dk

Hanne Hørl Hansen
Databasekonsulent
Dansk BiblioteksCenter
hah@abc.dk

Hanne Sonne Henriksen
Overassistent
Det Kongelige Bibliotek
hsh@kb.dk

Bjarne Christensen
Afdelingsbibliotekar
Syddansk Universitetsbibliotek
bjarne.chr@bib.sdu.dk

Henning Midtgaard Hanssen
Bibliotekskonsulent
hmh@statsbiblioteket.dk

DF's Forum for Registrering havde i samarbejde med FABITA arrangeret denne temadag på Syddansk Universitet i Odense den 22. januar. At emnet er yderst aktuelt, afspejlede sig i den store interesse for dagen. En blandet skare på cirka 90 deltagere fra forsknings- og folkebiblioteker var mødt frem.

Anne Kathrine Skibelund fra FABITA bød på arrangørernes vegne velkommen og introducerede kort dagens emne: Materialevalget er under forandring i hele væsenet, og der kan ses på emnet fra en lang række vinkler. Temadagen var ikke udtryk for en ambition om at dække alle de tiltag, ideer og faglige diskussioner, der måtte være relevante i denne sammenhæng, men snarere at præsentere en samling nedslagspunkter.

Status på materialevalgsområdet

Arne Bak-Sørensen, udviklingschef på DVJB, gav med sin baggrund i såvel folke- som forskningsbibliotekssektoren sit bud på en samlet status for området:

I folkebibliotekerne er alt gennem de sidste femten til tyve år blevet mere eller mindre automatiseret undtagen materialevalget. Ikke fordi det nødvendigvis er svært rent teknisk, men snarere fordi det – lidt provokerende sagt – er noget af en hellig ko for personalet. Opfattelsen har groft sagt været, at det enkelte sted havde behov for en unik stillingtagen til de nye materialer, selvom det i praksis viser sig, at firs procent af de faktiske indkøb er fælles gods hos alle.

” Vi bevæger os i retning af, at formidling mere og mere må bygge på søgeteknik frem for et dybt kendskab til den konkrete lokale samling.”

En anden begrundelse for de traditionelle materialevalgsmøder er det formidlingsmæssige forspring, man mener, disse giver. Arne mente her, at der ikke var tale om et regulært argument: Antallet af materialer gør, at behandlingen af disse nødvendigvis ofte må foregå så overfladisk, at man i praksis må sætte sin lid til, at den ansvarlige for fagområdet bevarer overblikket.

Det enkelte bibliotek ses mindre og mindre som en isoleret størrelse. Vi bevæger os i retning af, at formidling mere og mere må bygge på søgeteknik frem for et dybt kendskab til den konkrete lokale samling. Mængden af materialer gør samtidig, at det dybe indblik i egen samling næppe er mere end en illusion. Fornemmelse for egen samling er dog stadig relevant, man skal bare ikke gøre det til mere, end det rent faktisk er. Procedurerne omkring materialevalg er ikke en nødvendig forudsætning for at få denne fornemmelse af materialerne – den kan man også få, efter

materialerne er modtaget. Arne nævnte her det paradoks, at man forsvarer det traditionelle bogvalg, samtidig med at man i vid udstrækning lader andre vælge musik og nye medier for en. Det var Arnes opfattelse, at de små biblioteker i denne sammenhæng var lettere at flytte end de større.

Hvad kan man så gøre fremover? Arne skitserede fire muligheder:

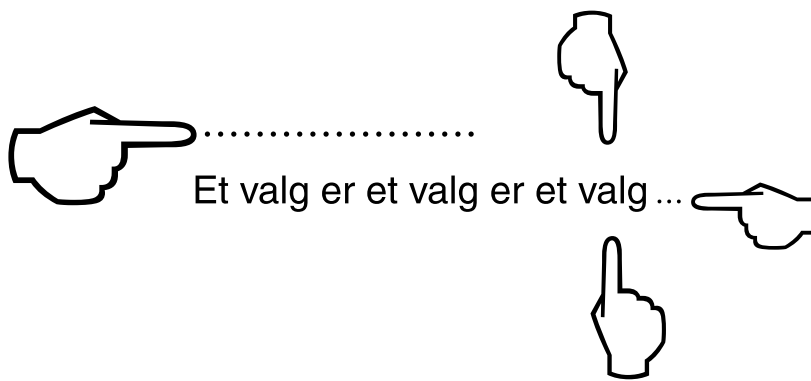
1. Udlicitering af materialevalget

For eksempel kan man købe sig til en materialevalgsordning hos DBC Medier. Vallø har gode erfaringer hermed. I den første periode man havde udliciteret, kørte man ”skygebogvalg” i Vallø. Der var 94 procent sammenfald og kun en procent fejlkøb på materialerne. Centralbibliotekerne er ved at komme på banen med et tilsvarende tilbud. Deres salgsargument vil blandt andet være bedre lokalt kendskab. Der arbejdes også på en samarbejdsmodel mellem et centralbibliotek og DBC Medier.

Derudover kunne man forestille sig, at et større folkebibliotek, der var specielt stærkt på et enkelt område, solgte denne ydelse til andre.

2. Samarbejde om materialevalg flere biblioteker imellem

Tanken er ikke ny – for eksempel har flere mindre biblioteker tidligere samarbejdet om indkøb af lydbøger. Man kunne også forestille sig, at samarbejdet bestod i, at hver

især på fællesskabets vegne tog sig af lige præcis de faglige områder, man var bedst til.

3. Centralisere valget

Lade få personer være dem, der tager sig af materialevalget.

4. Fortsætte som hidtil

Tiden er løbet fra denne model.

Situationen i forskningsbibliotekerne

I forskningsbibliotekerne har fagreferenterne traditionelt foretaget materialevalget. (Arne kunne ikke her lade være med at drille folkebibliotekssiden lidt: Bibliotekerne i forskningsbibliotekerne har alligevel kunnet finde rundt i deres samlinger i alle disse år, selv om de ikke har deltaget i materialevalget!)

Udfordringen i forskningsbibliotekerne er fremover af en lidt anden karakter: Den trykte form bliver fortrængt af E-bøger og elektroniske tidsskrifter i pakker. Dette er selvfølgelig mere udpræget på nogle fagområder end andre. Ideerne til indkøb kommer i stigende grad fra elektroniske tilbud tilsendt af leverandøren. Leverandørerne tilbyder licenser til elektroniske ressourcer samlet i pakkelsninger således, at det næsten ikke kan betale sig andet end at købe hele færdige pakker. Leverandørerne opkøber hinanden og bliver færre og færre, og pakkernes priser er stigende. Bliver den, der styrer materialevalget, reelt på sigt leverandøren, og vil udbuddet blive styret af, hvad der er mest populært?

Arne vendte her nogle af de dilemmaer, der fremgik på temadagen om "The Big Deal". Skal man lægge alt fra en pakke ind, blot fordi man har betalt for den, eller skal man selektere? Vil det betyde mindre støj i søgninger, hvis man selekterer? Er det omvendt korrekt ikke at give brugerne adgang til noget, de faktisk har betalt for?

Arne nævnte et eksempel med en større tidsskriftspakke fra Elsevier. Flere steder havde man efter køb af pakken lavet en undersøgelse af det faktiske brug af pakkens indhold. Et af stederne viste det sig, at blandt de tyve mest brugte tidsskrifter havde man ikke tidligere abonneret på de fjorten!

” Ideerne til indkøb kommer i stigende grad fra elektroniske tilbud tilsendt af leverandøren. ”

Arnes hovedkonklusion var følgende: Man skal satse på samarbejde. Man skal vælge ud fra brugerne og ikke ud fra en fordom om, at vi er specielt gode til at vælge.

Eksempler på boghandlere og deres værktøjer til bogvalg

Starkmann Limited: Firmaet har cirka tredive års erfaring, og i Danmark er det primært forskningsbiblioteker, der anvender Starkmann som leverandør. Bernard Starkmann fortalte om de muligheder, som firmaet kunne tilbyde på bogvalgsområdet: De kan levere bøger, cd-rom og online-produkter og er primært en operatør, når det gælder det engelsksprogede materiale – også "gråt" materiale.

Starkmann har i samarbejde med Aalborg Universitetsbibliotek udviklet et koncept, hvor de kan udføre/forenkle mange af de processer, som hidtil er foregået på biblioteket. Det har været tanken, at man skulle gøre selve bogvalgsprocessen og de øvrige interne arbejdsprocesser så lidt ressourcekrævende for biblioteket som muligt.

I selve bogvalgssituationen tilbyder fir-

maet en "new title information", hvor man kan opsætte profiler på de enkelte fagområder. Disse kan være meget specifikke – eller man kan vælge mere brede fagområder. Dette giver så mulighed for at kunne se de nye titler inden for sit fagområde – liggende i blokke af fjorten dage – og bestille dem direkte fra denne oversigt over nye titler.

I forbindelse med bestillingen af en bog er der indført otte nye felter – specielt til brug for lokale data, for eksempel klassifikation, opstilling mm. Det enkelte bibliotek kan i høj grad selv konfigurere, hvordan disse felter skal anvendes. Når bogen bestilles, kan man samtidig indtaste de oplysninger om klassifikation, opstilling mm., der er nødvendige for, at Starkmann både kan producere færdige MARC-poster og helt færdiggjorte bøger.

Der kan derfor dagligt leveres MARC-poster på de bestilte bøger med tilstrækkelige data til, at de kan importeres direkte ind i bibliotekets lokale base og ikke senere behøver tilretning. De er pt. i UK-MARC, men skulle senere også kunne leveres i MARC21. Bøgerne kan leveres stort set helt færdige til at blive sat på hylden, med stempel, stregkode, label, tyverisikring mm.

Starkmann har også udviklet mulighederne i den budgetstyring, som de tilbyder. Dette skulle betyde, at man hele tiden har et opdateret billede af forbruget på de enkelte fagkonti – uden selv at behøve at lave en form for skyggeregnskab.

Bierman & Bierman: Bo Lorentzen og Tom Selmer-Petersen fortalte om, hvilke services, de kunne tilbyde.

Firmaet har cirka 35 års erfaring. De har ikke et tilsvarende online værktøj til bogvalg, som Starkmann. De har valgt en

begrænset antal fagbøger af den meget store produktion af nye bøger og primært tilbyde disse til bibliotekerne. De anvender i høj grad den årlige bogmesse i Frankfurt som stedet til at udvælge de relevante titler. En gruppe – med repræsentanter fra seks til otte biblioteker – tager til bogmessen og udvælger et begrænset antal titler. Langt de fleste væsentlige forlag er repræsenteret i Frankfurt, så der er mulighed for at få den vigtigste litteratur med. Der udvælges dog også ud fra andre kilder.

Der lægges primært vægt på engelsk og amerikansk litteratur. På firmaets hjemmeside er det muligt at se indskannet information om de cirka 875 bøger, der er udvalgt på denne måde. Desuden filtreres der i den meget store mængde af forlagskataloger, der udkommer, inden de sendes ud til kunderne.

De tilbyder tilsvarende cirka 250 musikbøger om året – udvalgt i samarbejde med tre musikbibliotekarer. Der bliver også lavet lister inden for skønlitteratur, edb-bøger og lydbøger. I øjeblikket er disse lister ikke med på hjemmesiden, men sendes direkte til bibliotekerne. Tilsvarende sendes tilbud med specialtilbud fra enkelte forlag mm. Det er planen, at alle de forskellige lister/kilder skal være tilgængelige på deres hjemmeside.

Biermann & Biermann henvender sig nok primært til folkebiblioteker, hvor de udvalgte titler inden for faglitteratur stort set vil dække de bøger, der skal anskaffes.

Præsentation af materialevalgsmøder og -forsøg

Formiddagens sidste indlæg var en præsentation af omlægningen af materialevalget på AUB. Eftermiddagens to første indlæg havde som fællesnævner samarbejde om materialevalg bibliotekerne imellem, således at man kan opnå stordriftsfordele, som kan frigøre ressourcer til andre opgaver, måske især til fordel for de mindre biblioteker, hvis ressourcer ifølge sagens natur i forvejen er begrænsede.

Materialevalget på AUB

Jesper Bendix fortalte, at materialevalget på AUB – sikkert ligesom mange andre steder – blev taget op til kraftig revision som følge af, at ressourcerne blev mere knappe. Udgangspunktet var, at fagreferenterne læste Bogfortegnelsen og diverse

” At afgive sit materialevalg er at afgive hjerteblod og intimt kendskab til bogbestanden, men i projektforløbet viste det sig, at denne antagelse måske alligevel ikke holdt stik.

andre kataloger og valgte deres materialer ud derfra. Derpå producerede accessionsafdelingen en MARC-post og sendte den af sted. Når materialet kom hjem, blev det klassificeret af fagreferenten, hvorefter MARC-posten blev gjort færdig. En meget langsom og tidskrævende rutine.

Materialevalget er nu delt op, således at rutinerne for dansksproget litteratur følger én retning, engelsksproget følger en anden, og resten mere eller mindre den ”gamle” rutine.

Den danske litteratur

AUB's edb-afdeling henter automatisk ugefortegnelsen ned fra DanBib og lægger den i en separat base. Den hentes så ind i materialevalgsklienten (på AUB en tillægs-klient til Aleph 500), hvor man kan få præsenteret diverse anmeldelser af materialerne, ligesom man kan undersøge, om man har gamle udgaver, der skal kasseres. Når man har foretaget sit materialevalg, sendes posterne retur til Aleph, hvor indkøbs- og beholdningsoplysninger automatisk lægges på, ligesom posterne automatisk bliver lagt i bibliotekets hovedbase. Der kan så printes en enkelt side ud med alle bestillinger, der efterfølgende sendes til leverandøren. Det ”danske” materialevalg foretages af to bibliotekarer på AUB.

Den engelsksprogede litteratur

Alle fagreferenter har fået oprettet deres egen profil hos Starkmann, hvorigennem de får præsenteret den nyeste litteratur inden for deres område. De kan/skal så inddatere klassifikation og emneord direkte i Starkmanns base. Via FTP hentes dagligt en fil fra Starkmann, hvor der ligger MARC-poster på alle den foregående dags bestillinger. Posterne bliver konverteret (pt. manuelt) og lagt ind i bibliote-

kets base. Når bøgerne kommer hjem, er de hyldeklare, idet Starkmann har trykt strekkoder til bøgerne, ligesom de har sat fagsalsetiket og ryglabel på bøgerne.

Den største fordel ved at benytte Starkmanns system er, at materialerne bliver tilgængelige i det lokale system allerede dagen efter, at en fagreferent har ønsket en bog; men det er heller ikke at foragte, at bøgerne bliver leveret i hyldeklar stand. Man har også valgt primært at købe paperbacks i stedet for hardbacks, idet prisen kun er cirka det halve, og så kan man jo købe dobbelt så mange bøger for de samme penge.

Principielt kan alle købe bøger på AUB. Nogle er ansat til det, mens andre kan foreslå/købe de bøger, de finder relevante.

Brugerne bliver direkte inddraget i indkøbspolitikken ved, at de fjernlånsforslag, de præsenterer personalet for, og som er af relativ ny karakter (max fem år gamle), bliver købt i stedet for fjernlånt. Hvis AUB stadigvæk køber nye bøger om fem år, kunne Jesper forestille sig, at det bliver ved hjælp af et fuldautomatisk system, hvor fagreferenterne kun skal fravælge de bøger, de ikke ønsker, af den foreslåede mængde. Bøgerne er allerede klassificeret med Dewey. Posterne sendes så automatisk til AUB, hvor de lægges ind. Betalingen foregår ved hjælp af EDI, ligesom der automatisk rykkes for de bøger, der ikke er leveret til tiden.

Et materialevalgsprojekt på Roskilde Centralbibliotek

Anne Kathrine Skibelund fortalte om, at Roskilde Centralbibliotek, hvor hun er ansat, i en forsøgsperiode på et halvt år i 2003 har gennemført et samarbejde om materialevalg sammen med Skovbo kommunes biblioteker.

Projektet bestod af to dele, dels selve valget af titler til Skovbos biblioteker, dels den tekniske og administrative for- og efterbehandling. Desuden var aftalt en løbende erfaringsudveksling, evaluering og en vidensopbygning omkring udbud af ydelser bibliotekerne imellem.

I første omgang ønskede Skovbo et samarbejde omkring nye materialetyper, som er arbejdskrævende, fordi de kræver detaljeret specialviden, der ikke nødvendigvis er til rådighed på et mindre bibliotek. Efterhånden som projektet udviklede sig,

besluttede man, at Roskilde også skulle varetage det traditionelle materialevalg, bestille, styre budgetter, accessionere og fakturere, mens Skovbo selv skulle modtage bøgerne direkte fra leverandøren og foretage den endelige klargøring. Roskilde arbejdede direkte i Skovbos database i projektførløbet, således at Skovbo hele tiden havde en fuldt opdateret base til rådighed.

Den løbende evaluering viste, at det i høj grad var muligt at ramme et materialevalg, som svarede til den aftalte profil, og projektet har været en succes for begge de involverede biblioteker. Skovbo har fået deres materialer løbende og hurtigere end tidligere, de har sparet ressourcer, samt fået indsigt i bibliotekssystemets indkøbsmodul og dets anvendelse. Roskilde har fået erfaring i at samarbejde tæt med et af amtets biblioteker; det har givet en ekstra dimension i udvælgelsesprocessen at skulle varetage materialevalget for et andet bibliotek, og det har givet erfaring i den proces, det er at indarbejde et andet biblioteks tekniske og administrative funktioner i egne ugentlige processer.

At afgive sit materialevalg er at afgive hjerteblod og intimt kendskab til bogbestanden, men i projektførløbet viste det sig, at denne antagelse måske alligevel ikke holdt stik. En omfordeling af ressourcerne betyder tværtimod, at man kan fokusere mere på formidling og udlån. Det vigtige er at bevare en bevidsthed om brugernes ønsker og sætte brugerne i centrum, når man vælger at finde nye veje til fordeling af sine ressourcer.

Et insourcet materialevalg på Det Nordjyske Landsbibliotek

Mona Brügge, Det Nordjyske Landsbibliotek, Hovedbiblioteket, fortalte om, at man siden 1998 har arbejdet med at overtage materialevalget for alle lokalbibliotekerne i kommunen. Pt. består strukturen af et hovedbibliotek, fjorten lokalbiblioteker og en bogbusafdeling. Desuden er der indgået en betjeningsoverenskomst med tre biblioteker i Sejlflod kommune. Der arbejdes med et decentralt materialebudget, hvor lokalbibliotekerne har en andel af en basisbevilling, som fordeles i forhold til besøgstal og udlån.

Der er udviklet en organisation med teamdannelser, som har specialviden inden for deres ansvarsområder. Nøgleord for organisationen er blandt andet elektronisk materialevalg og indkøb, materialerne hurtigt på hylderne, ressourcebesparelser, samarbejde, vidensdeling og ligestilling af medierne.

Udvælgelse og bestilling foretages via materialevalgssystemet Matilda. Hovedbiblioteket skriver i forbindelse med udvælgelsen noter til de udvalgte poster, som lokalbibliotekerne har adgang til. Her kan de så notere en eventuel utilfredshed med en valgt titel. Disse noter anvendes som et internt diskussionsforum mellem hovedbiblioteket og lokalbibliotekerne.

Materialevalgsmodellen evalueres løbende, der indhentes idéer til indsatsområder, og der satses på en vidensdeling der tilgodeser lokalbibliotekerne. Modellen er et varieret tilbud og ikke en pakkeløsning. Det enkelte bibliotek udfylder et profilschema, og meget varierede ønsker til materialesammensætning kan honoreres inden for modellen.

Generelt er der en stor grad af tilfredshed med valg og ydelser i den udviklede model, som sætter kvalitet i materialevalget i centrum, og som tager hensyn til lokal viden om et bestemt område og samtidig forsøger at fastholde bevidstheden om de lokale brugeres behov.

Det giver naturligvis lokalbibliotekerne en ressourcebesparelse, at de har outsourcet materialevalget og foretaget en omfordeling. Denne besparelse er investeret i de nye medier, idet man har styrket kvaliteten i valg og formidling af blandt andet internet-ressourcerne, som indgår på lige fod med de traditionelle materialer.

Kan man foretage materialevalg ud fra historiske profiler?

Steffen C. Sørensen, der med en fortid på AUB, DDE/eHuset og DBC nu er freelancer med firmaet SCS Consult, stillede dette spørgsmål.

Ja, svarede han, hvis man benytter sig af den teknik, der kaldes data mining. Referenten må bekende, at han ikke på forhånd kendte begrebet, men foreningen Dansk IT oplyser på sin hjemmeside, at det er ”en intelligent anvendelse af data”, som

”består i en sammenkædning af samtlige personrelaterede handlinger ... og efterfølgende generering af dataudtræk, der sætter virksomheden i stand til at se kunders købeadfærd, købefrekvens mm”.

Teknikken er, slog Steffen C. Sørensen fast, velkendt, og den kan benyttes overalt, hvor der er tilstrækkeligt med data til stede. I alt fald for det danske materiale besidder bibliotekerne og deres dataleverandører data i de mængder og den kvalitet, der skal til, for at foretage kvantitative analyser af hændelsesforløb i en accessionsammenhæng. De mønstre, der lader sig påvise gennem analyserne, kan danne en solid bund for etableringen af materialevalgsprofiler. Men det er ikke noget, det enkelte bibliotek bør indlade sig på alene, og der er stadig et betydeligt behov for metodeudvikling.

Materialevalget – koordinering og videndeling i netværk.

Under denne overskrift redegjorde vicedirektør Else Goul fra Vejle for det materialevalgsprojekt, der i 2003 er blevet gennemført på opdrag af Biblioteksstyrelsen. Ti centralbiblioteker (København, Gentofte, Roskilde, Nykøbing F., Odense, Esbjerg, Vejle, Herning, Århus og Aalborg) samt Statsbiblioteket har set på, hvordan overbygningsopgaverne for trykte materialer varetages, og fremsat ni forslag, der har til formål at sikre en bedre faglig koordinering af organisatoriske og tekniske processer, at forbedre ressourceudnyttelsen og at højne kvaliteten i materialevalget. Projektledelsen har ligget hos Det Nordjyske Landsbibliotek (NJL).

En række initiativer foreslås iværksat straks. Det drejer sig om (1) udviklingen af en koordineret kassations- og opbevaringspolitik mellem overbygningsbibliotekerne og Statsbiblioteket, (2) en videreudvikling af en koordineret overbygning på tidsskriftområdet og (3) en undersøgelse af interurbanlån og konsekvenserne af bibliotek.dk for materialeoverbygningen. Sideløbende hermed bør der afholdes konferencer om (4) elektroniske materialevalgssystemer (både bibliotekssystemer, forlags- og leverandørsystemer) og om (5) chip-løsninger.

Videre anbefales forskellige tiltag, som har en længere tidshorisont i og med, at de er bundet op på udviklingsprojek-

” Det er uomtvisteligt, at vi vil stå over for krav om at yde mere for de samme midler og derfor fortsat må rationalisere arbejds- gange.”

har en længere tidshorison i og med, at de er bundet op på udviklingsprojekter: (6) forsøg med koordineret indkøb af udenlandsk litteratur mellem et antal overbygningsbiblioteker, (7) forsøg med koordineret indkøb af udenlandsk litteratur specielt beregnet til at dække de uddannelsessøgendes behov, (8) forsøg med koordineret materialevalg mellem to eller flere overbygningsbiblioteker og (9) etablering af koordineret rådgivning og vejledning på en fælles centralbibliotekshjemmeside.

På et centralbibliotekarmøde den 30. oktober 2003 var der enighed om at anbefale otte af de ni forslag (undtagelsen var forslag nr. 8). Enkelte af de øvrige forslag var der ønske om at få modificeret; således mente man, at den rådgivning, der er omtalt i forslag 9, bør begrænses til materialeledelsen med NJL som ansvarlig, og at hjemmesiden skal integreres i centralbibliotek.dk.

Med centralbibliotekarernes kommentarer er forslagene videresendt til Biblioteksstyrelsen, og herfra venter man nu på en udmelding. NJL vil være tovholder på de projekter, der måtte blive iværksat i indværende år.

Opsummering og afrunding

Anders Bülow, Kulturchef, Roskilde Kommune, opsummerede dagens mange og vidtfavnende indlæg og kommentarer fra salen i følgende:

Dagen har vist os nogle pejlemærker, der bør navigeres efter:

Der er tydeligvis kulturforskelle og tale om forskellige tilgange til området: Hos nogle er materialevalget selve hjerteblodet og vurderes at bidrage væsentligt til den faglige identitet og samtidig sikre mangfoldigheden i bibliotekerne – hos andre har det en langt mindre fremtrædende plads.

Selv om problemstillingen for folke- og forskningsbibliotekssektoren på nogle punkter ligner hinanden, er der nok også tale om forskelle i de udfordringer, de to sektorer vil stå overfor i den kommende tid:

Der er i hvert fald forskel på, om man primært beskæftiger sig med at vælge danske eller udenlandske materialer.

Det er uomtvisteligt, at vi vil stå over for krav om at yde mere for de samme midler og derfor fortsat må rationalisere arbejds- gange. Der bør sideløbende også ses på, om arbejdsredskaberne kan bidrage med rationaliseringsgevinster ved at optimere synergien mellem de forskellige systemer. Samtidig er det også nødvendigt at tage de nye udfordringer op: de nye medier og nye formidlingsformer.

Disse udfordringer mente Anders ikke kun som flokklere, men meget bogstaveligt: Når det viser sig, at en uhyggelig stor del af befolkningen er funktionelle analfabeter, og vi derfor står over for en formidlingsopgave af dimensioner, må vi have lidt proportionssans med hensyn til vores forbehold vedrørende ændringer i materialevalget. Er det så vigtigt præcis at kende sin egen materialebestand, og er hensynet til lokalkendskab mere væsentligt end denne udfordring?

Nej, mente Anders, det får mindre og mindre betydning. Det vigtigste er, at materialet kan findes og skaffes, hvad vi har redskaberne til i dag. Med hensyn til materialevalget bliver vi nødt til at dele opgaverne eller købe dem i byen i stedet, hvis det bedre kan betale sig.

